נץ-חלב הררי Ornithogalum montanum – פורח בחבל הים-תיכוני (ינואר 2018)

כתבו: **אבי שמידע** ו**גדי פולק**

נץ-חלב הררי *Ornithogalum montanum* (אספרגיים, בעבר – שושניים, יקינתוניים) הוא גיאופיט נמוך בעל בצל באדמה. הבצל מצוי בעומק של 1-2 ס"מ מתחת לפני הקרקע , קוטרו כ-1.5 ס"מ וצורתו מעט ביצתית. הבצל עטוף קליפות בהירות מאוד, דקיקות ושקופות. מהבצל מתפתחים לעתים בצלצולי משנה. 3-6 עלים שטוחים וקרחים בעלי שפה קרומית שקופה פרושים על פני הקרקע או מעט מורמים אלכסונית, אורכם 10-15 ס"מ ורוחבם כ-1.5 ס"מ מספרם 4-6 ולרוב 5. העלים מלבלבים מהבצל לאחר רדת הגשמים הראשונים וזמן קצר לאחר מכם עולה התפרחת מתוך עוגת הבצל. התפרחת היא אשכול קצר שאיננו מתארך כמעט בעת יצירת הפירות, נושאת לרוב 8-11 פרחים ומתנשאת מעל פני הקרקע על גבי עוקץ התפרחת עד לגובה של 2-2.5 ס"מ.עוקצי הפרחים מתארכים ומתפשקים וקוטרה הכללי של התפרחת הוא כ-5 ס"מ. בדרך כל פתוחים בו-זמנית 4-5 פרחים כאשר השאר במצב ניצן או בשלב יצירת פרי. בעת הפריחה אורך עוקצי הפרחים הוא בין 16-ל-20 מ"מ ובעת הבשלת הפירות הם מתארכים עד ל-20-25 ס"מ, דבר המשווה לתפרחת דמות של סוכך קצר, פחוס ורחב.

נץ-חלב הררי – מראה כללי בעת הפריחה.
מימין – צילם: ישי שמידוב ©; משמאל – צילמה: חוה להב ©

כל עוקץ פרח מלווה בחפה קרומי אזמלני מחודד מאוד שאורכו כ-ס"מ ולעתים יותר והוא קצר בהרבה מעוקץ הפרח. החפה מחודד, קרומי-שקוף עם 4-5 עורקים ירוקים שטוחים חלשים. לפרח 6 עלי עטיף מוארכים בעלי קצה צר, אורכם לרוב 1.5-2 ס"מ ורוחבם 5-6 מ"מ. בגבם (כמו בכל מיני נץ-חלב) פס ירוק עם גבול ברור שרוחבו 3 מ"מ. משני צידי הפס הירוק פסים לבנים ברורים. בפרח 6 אבקנים שאורכם 10 מ"מ, כ- 2/3 מאורך העטיף. המאבקים אליפטיים מוארכים וצבע גרגרי האבקה צהוב בהיר מאוד. זיר האבקן שקוף ומתרחב בהדרגה כלפי בסיסו. הפרי ירוק וקרח, מוארך, גודלו 10X9 מ"מ ובנוי 3 קשוות, בראשו 6 צלעות, שתיים בשולי כל קשווה.

נץ-חלב הררי. צילמה: חוה להב ©
פס ירוק בגב עלי הכותרת. בתמונה משמאל בפרח העליון - החפה המלווה את העוקץ

נץ-חלב הררי - פרחים פתוחים עם אבקנים ועלי.
מימין ובמרכז - צילמה: חוה להב ©; משמאל - צילם: גברי שיאון ©

הפריחה מתחילה לרוב בדצמבר (לעתים גם בנובמבר בשנים של גשמים מוקדמים) ושיאה בינואר.

נץ-חלב הררי גדל בארץ בגלילות הים תיכוניות בתחומי הרום הנמוך שמתחת ל-700 מ'. הוא שכיח בעיקר בכרמל, בגליל המערבי ובשפלת יהודה ונדיר יותר בגלילות האחרות. גדל לרוב על קרקע רנדזינה כהה רדודה המתפתחת על סלעי נארי, בבתי גידול מוארים. תפוצתו העולמית משתרעת על פני ארצות מזרח אגן הים התיכון מאיטליה בצפון-מערב ועד לישראל וירדן בדרום מזרח. בטורקיה הצמח מדווח גם מתחומי רום גבוה יותר ומאדמות

גרומוסול עמוקות.

המין הקרוב ל**נץ-חלב הררי** הוא **נץ-חלב אזמלני** *Ornithogalum lanceolatum*. לשני המינים אותו מספר כרומוזומים בתאים (2N=16) בניגוד לשאר מיני נץ-חלב בארץ שלהם 18 או 36 כרומוזומים וכן בשניהם ישנה נביטה תת-אדמתית (הפסיג נותר בקרקע בזמן הנביטה ואינו האבר הבוקע את הקרקע), בשונה משאר מיני הסוג שבהם הנביטה על-אדמתית. שניהם דומים במראה הכללי ובעונת הפריחה אך נבדלים בכמה תכונות של התפרחת והפרח ובאזורי התפוצה בארץ ובבית הגידול. העלים של **נץ-חלב אזמלני** רחבים יותר, התפרחת צמודה יותר לקרקע, הפרחים פחות מרווחים זה מזה ונראים כצבר צפוף ומספרם גדול יותר מזה של **נץ-חלב הררי** שתפרחתו נושאת יותר אופי של סוכך. **נץ-חלב אזמלני** גדל בארץ בעיקר בגלילות הים-תיכונית הצפוניות, ברום יותר גבוה מזה של **נץ-חלב הררי** – בגליל העליון ובצפון בגולן. לשני המינים תפוצה סימפטרית (חופפת) בגליל העליון המזרחי ובחרמון.

נץ-חלב אזמלני
מימין – צילם: אורי פרגמן-ספיר ©; במרכז ומשמאל – צילם: גברי שיאון ©

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א ופולק ג 2018 נץ-חלב הררי Ornithogalum montanum – פורח בחבל הים-תיכוני (ינואר 2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 5.
https://www.kalanit.org.il/ornithogalum-montanum-1-18